

DANUTA PATKANIOWSKA
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

20 LAT JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH KABA I ODDZIAŁU OPRACOWANIA PRZEDMIOTOWEGO ZBIORÓW NOWYCH W BIBLIOTECIE JAGIELLOŃSKIEJ*

Już od 20 lat język haseł przedmiotowych KABA (jhp KABA – Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich) jest językiem informacyjno-wyszukiwawczym, który znalazł zastosowanie (obok klasyfikacji MeSH) w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek Uniwersytetu Jagiellońskiego (KKZBUJ).

Rozpoczęty na początku lat 90. XX wieku – decyzją ówczesnego dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej prof. dr. hab. Krzysztofa Zamorskiego – proces komputeryzacji BJ spowodował konieczność utworzenia nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Istniejące w BJ katalogi kartkowe, między innymi katalog systematyczny oraz katalog przedmiotowy Biblioteki Narodowej, nie odpowiadały wymaganiom wyszukiwania komputerowego; jako katalogi „zamknięte” pozostały jednak dla czytelników dodatkowym źródłem informacji bibliograficznej i rzeczowej o „starszych” zbiorach BJ. Opisy bibliograficzne i rzeczowe dokumentów z tych katalogów były stopniowo wprowadzane do systemu komputerowego VTLS/Virtua w ramach opracowania retrospektywnego. Proces ten jest do dziś kontynuowany.

Język haseł przedmiotowych KABA jest tworzony przez bibliotekarzy BJ od początku jego powstania, to jest od 1992 roku, kiedy to z inicjatywy Teresy Głowackiej i Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego grupa bibliotekarzy z polskich bibliotek akademickich podjęła się prekursorskiego w Polsce zadania utworzenia nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego, odpowiadającego światowym normom i potrzebom nowoczesnych zintegrowanych systemów komputerowych, języka opartego na wzorcach RAMEAU (Biblioteka Narodowa w Paryżu), Library of Congress w USA oraz Biblioteki Uniwersytetu LAVAL w Kanadzie (chodziło o wykorzystanie indeksów francusko-angielskich i angielsko-francuskich). Język RAMEAU stał się podstawą jhp KABA ze

* Tekst niniejszy dedykuję – z podziękowaniem – wszystkim pracownikom Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych w Bibliotece Jagiellońskiej.

względem na jego większą szczegółowość w stosunku do języka Biblioteki Kongresu oraz obecność nazw własnych (osobowych, korporacyjnych, geograficznych). W okresie początkowym jhp KABA tworzyli bibliotekarze z 4 bibliotek: Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (stanowiącej od początku centrum koordynujące), Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej, Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego; stopniowo do tego dzieła przyłączały się inne biblioteki akademickie.

Jhp KABA tworzył w Bibliotece Jagiellońskiej zespół pracowników Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych (OOPZN), który powstał w 1994 roku w wyniku przekształcenia wcześniejszego Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych. OOPZN liczył 12–15 osób, jego kierownikiem w latach 1994–2005 była mgr Zofia Steczowicz-Sajdera, a w latach 2005–2013 dr Danuta Patkaniowska.

Od listopada 2013 roku, po zmianach w strukturze organizacyjnej BJ, Oddział Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych został przekształcony w Sekcję Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów. Sekcja ta liczy aktualnie 10 osób.

Od początku tworzenia języka KABA przyjęto zasadę, że poszczególne hasła jhp KABA tworzą specjaliści z poszczególnych dziedzin, tak jak to wcześniej sprawdziło się w tradycyjnym opracowaniu rzeczowym w BJ. Tak zwani fachreferenci mogli lepiej wykorzystać wiedzę specjalistyczną w pracy nad szczegółowym słownictwem nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego i katalogowaniem rzeczowym dokumentów. W OOPZN pracowali filolodzy (filologia polska, filologia romańska, filologia orientalna), historycy, ekonomiści, bibliotekoznawcy, historyk sztuki, socjolog, prawnik, biolog, chemik. Większość pracowników oddziału ukończyła studia podyplomowe w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na UJ. Jest zrozumiałe, że każdy ze specjalistów opracowywał rzeczowo książki oraz tworzył słownictwo jhp KABA z kilku dziedzin najbliższych jego wykształceniu.

Pierwsze próby katalogowania przedmiotowego w jhp KABA podjęto w BJ już w 1993 roku w ramach Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych. Początkowo (do 1995 roku) praca odbywała się dwutorowo: dawniejsze dokumenty klasyfikowano do katalogów kartkowych – katalogu systematycznego oraz katalogu przedmiotowego Biblioteki Narodowej, zaś nowe książki opracowywano przedmiotowo w jhp KABA – w katalogu komputerowym, w systemie VTLS. Od stycznia 1994 roku opracowywano w jhp KABA wszystkie nowe dokumenty sporządzane wcześniej w formie bibliograficznej w Oddziale Opracowania Zbiorów.

Od października 1994 roku włączanie kart do katalogu przedmiotowego Biblioteki Narodowej oraz opieka nad obu tradycyjnymi katalogami rzeczowymi znalazły się w gestii Oddziału Katalogów. Tradycyjne katalogi kartkowe, a mianowicie katalog alfabetyczny oraz katalogi rzeczowe (systematyczny i przedmiotowy BN), zostały zamknięte, to znaczy zaprzestano uzupełniać je kartami z opisami bieżących nabytków, zachowana przy tym została ich dotychczasowa dostępność dla czytelników poszukujących dokumentów wydanych przed 1990 rokiem. Dokumenty z tych katalogów były stopniowo wprowadzane do KKZBUJ-u w ramach retrokonwersji.

Mimo równoczesnego zaniechania opracowywania tradycyjnego dokumentów ze spół OOPZN jeszcze przez kilka lat po wprowadzeniu komputeryzacji (do roku 1999) prowadził wiele prac przy tradycyjnych, kartkowych katalogach rzeczowych. Uzupełniono te katalogi wieloma tysiącami kart, które oczekiwały na włączenie do zasobu w ramach zaległości, prowadzono melioracje, przeprowadzono konieczne ściśnianie katalogu systematycznego i związaną z tym aktualizację indeksu przedmiotowego do katalogu systematycznego. Od października 1994 roku włączanie kart do katalogu przedmiotowego i opieka nad nim przeszła do Oddziału Katalogów, jednak nadal dopisywano karty z hasłami według „Przewodnika Bibliograficznego”. W roku 1999 zakończono opracowywanie książek do katalogu systematycznego i przedmiotowego według jhp BN, a od 2000 roku, po przeprowadzce OOPZN do nowego gmachu i zmianach organizacyjnych w BJ, całkowitą opiekę nad tradycyjnymi katalogami kartkowymi przejął Oddział Informacji Naukowej i Katalogów.

Początki tworzenia jhp KABA – jak to zwykle bywa z tworzeniem zupełnie nowego dzieła – były bardzo trudne, wiązały się one przede wszystkim z poznaniem zasad, słownictwa i gramatyki języka kartoteki RAMEAU oraz LCSH, a także metodyki ich tworzenia. Służyły temu częste spotkania w BJ z T. Głowacką z Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (inicjatorką języka KABA), studiowanie materiałów metodycznych i podręczników (początkowo dostępnych wyłącznie w wersji francuskiej i angielskiej), dyskusje wokół poszczególnych zasad i rozwiązań metodycznych w RAMEAU oraz możliwości ich przeniesienia na grunt polski, tłumaczenie podręczników i materiałów na język polski, opracowywanie polskich podręczników i instrukcji, udział w szkoleniach i warsztatach itd. Pracownicy OOPZN stopniowo zdobywali wiedzę teoretyczną oraz praktyczne doświadczenie w opracowaniu przedmiotowym w jhp KABA oraz w tworzeniu i stosowaniu tego słownictwa.

Cennych konsultacji i rad udzielała pracownikom OOPZN – oprócz T. Głowackiej z Biblioteki UW – prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego, która między innymi służyła pomocą w przygotowaniu warsztatów, podręczników, która chętnie udzielała konsultacji drogą elektroniczną.

Samodzielne tworzenie haseł w nowym języku informacyjno-wyszukiwawczym wymagało początkowo wielu studiów, konsultacji, dyskusji. Bibliotekarze OOPZN BJ stopniowo nabierali doświadczenia, uczyli się nowej metody, poznawali język RAMEAU i język Library of Congress, porównywali hasła RAMEAU i LCSH, wreszcie – z coraz większą wprawą i pewnością budowali własne hasła wzorcowe i opisy przedmiotowe dokumentów.

Proces tworzenia słownictwa obejmował następujące elementy: analiza haseł w oparciu o kolejne wydania mikrofisz RAMEAU, RVM LAVAL oraz słownika LCSH; zapoznanie się z podręcznikiem RAMEAU i jego kolejnymi wydaniem; tłumaczenie z języka francuskiego i angielskiego poszczególnych haseł; tworzenie ich w formie kartkowej wraz z terminami nadrzędnymi, podrzędnymi, skojarzonymi; konsultacje (nierzadko ze specjalistami na UJ); dyskusję wokół przyjętych terminów oraz kontrolę

wewnętrzną hasel; wreszcie – walidację hasel wzorcowych na spotkaniach Zespołu Walidacyjnego w Warszawie oraz ich zatwierdzanie przez Centralną Komisję Hasel Wzorcowych (CKHW) w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego; na końcu – zastosowanie przyjętych hasel w toku katalogowania przedmiotowego dokumentów.

Praca w OOPZN przebiegała dwutorowo: pracownicy równocześnie tworzyli słownictwo jhp KABA z poszczególnych dziedzin wiedzy oraz stosowali to słownictwo w opracowaniu przedmiotowym książek. Jest zrozumiałe, że na początku tworzenia jhp KABA praca była utrudniona ze względu na brak poszczególnych hasel i konieczność tworzenia hasel wzorcowych (czasem kilku) do prawie każdego dokumentu.

Od początku tworzenia jhp KABA te same osoby w Oddziale równocześnie opracowywały rzeczowo książki i budowały kartotekę wzorcową jhp KABA, co miało pozytywny wpływ na jakość opracowywanych hasel i dokumentów. Sformowany z 3 osób zespół do spraw kartotek wzorcowych (Z. Steczowicz-Sajdera, Anna Chojko, Barbara Majchrowska) dokonywał wstępnej kontroli hasel i niezbędnych uzupełnień, uczestniczył też kilka razy w roku w kilkudniowych posiedzeniach walidacyjnych w BUW w Warszawie. W pierwszych latach tworzenia słownictwa jhp KABA istniało wiele problemów: brak potrzebnego słownictwa w jhp KABA, tryb walidacji (długie oczekiwanie na walidację – kilka tygodni, a nawet kilka miesięcy; nieregularność spotkań zespołu walidacyjnego w Warszawie); trudności z tłumaczeniem z języka francuskiego i angielskiego; odrębność kartotek (formalnej i rzeczowej, co wiązało się koniecznością wcześniejszego wprowadzania hasel osobowych i korporatywnych do kartoteki hasel formalnych, a następnie kopiowania ich do kartoteki hasel przedmiotowych itd.).

Duża ilość koniecznych do opracowania obiektów (egzemplarz obowiązkowy w pełnym zakresie, duży wpływ z darów, wymiany i kupna) wraz z ograniczoną ilością gotowych hasel w indeksie przedmiotowym stwarzały ogromne trudności. Pomimo iż przygotowywano w BJ wielką ilość (1000–2000 rocznie!) hasel wzorcowych (osobowych, korporatywnych, geograficznych, tytułów ujednoliconych, hasel przedmiotowych typu nazwa pospolita), nasylenie słownika KABA, ilość hasel przedmiotowych w stosunku do potrzeb katalogowania przedmiotowego w BJ ciągle była niewystarczająca.

Aby przyspieszyć proces opracowania książek, w połowie lat 90. podjęto decyzję o opatrywaniu hasel jeszcze niezatwierdzonych przez Zespół Walidacyjny – ale koniecznych do zastosowania w odniesieniu do konkretnych dokumentów – dopiskiem nzw. (niezwalidowane). Z perspektywy czasu decyzja ta, w tamtym okresie często krytykowana (inne biblioteki zdecydowały się zastosować pole 976 dla niezwalidowanych hasel), okazała się bardzo słuszna. Przyspieszyła ona opracowanie rzeczowe dokumentów, chociaż zaległości przy opisanym powyżej trybie pracy i wpływie dochodzącym do 30 tysięcy dokumentów rocznie i tak były nieuniknione. Czytelnik miał dostęp do pełnych charakterystyk wyszukiwawczych, z jego bowiem punktu widzenia nie miało znaczenia, czy hasła są już zwalidowane, czy też nie i figurują w indeksie jako hasła z dopiskiem nzw. Proces katalogowania przedmiotowego dokumentów mógł bez przeszkód łączyć się z procesem równoczesnego budowania hasel, a z biegiem lat ilość hasel z dopiskiem nzw. sukcesywnie się zmniejszała aż do całkowitego ich zniknięcia i zastąpienia nowymi hasłami w 2013 roku.

W opracowaniu przedmiotowym książek zagranicznych pomocne okazało się korzystanie z baz zagranicznych BNF OPALÉ, Library of Congress, British Library i in. Jednak przy wykorzystaniu gotowych opisów bibliograficznych w każdym przypadku konieczne było „dopasowanie” ich do zasad języka KABA (np. pomijanie haseł przedmiotowych uogólniających z LCSH) oraz polskich realiów.

W początkowym okresie tworzenia słownictwa jhp KABA istniały także problemy z tłumaczeniem haseł z języka francuskiego na język polski. Generalnie w Oddziale tylko 3 osoby znały francuski, konieczne było korzystanie z ich konsultacji językowych, a także ze słowników językowych i specjalistycznych. Magister filologii romańskiej Anna Bober przetłumaczyła duże fragmenty francuskiego podręcznika katalogowania RAMEAU, tłumaczeniami zajmowała się również Z. Steczowicz-Sajdera i A. Chojko, a także inni członkowie zespołu (np. opracowywanie list określników). W toku praktycznej pracy nad słownictwem z poszczególnych dziedzin pozostali pracownicy Oddziału zmuszeni byli do stopniowego, biernego opanowywania języka francuskiego w zakresie przydatnym w pracy (czytanie i tłumaczenie na język polski haseł francuskich z aktualizowanych co pół roku mikrofisz RAMEAU).

W początkowym okresie tworzenia słownictwa jhp KABA najlepsza forma językowa hasła była wypracowywana w toku burzliwych dyskusji i konsultacji. Wiele kontrowersji wzbudzało często zarówno ustalenie terminu, redakcja hasła, jak i nazwanie relacji: skojarzonych, nadrzędnych, podrzędnych związanych z opracowywanym terminem, zwłaszcza że zwykle opracowywany dokument dotyczył tylko zagadnienia zawartego w hasle głównym. Zwracano uwagę, aby w tworzonej słownictwie nie pojawiały się kalki językowe, aby słownictwo dostosowane było do polskiej terminologii i polskich realiów, a jednocześnie istniała zgodność z RAMEAU.

W procesie katalogowania korzystano z francuskiego podręcznika RAMEAU, kartotek RAMEAU na mikrofiszach, a także często poprawianych i zmieniających się „roboczych” wersji list określników. Wybierano najlepsze rozwiązania, czasami narażając się na krytykę ze strony nieznających nowego języka i przyzwyczajonych do języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej bibliotekarzy i czytelników. Zdziwienie użytkowników budziły niektóre konstrukcje haseł oparte na RAMEAU, brzmienia niektórych określników chronologicznych i rzeczowych, relacje między terminami inne aniżeli te, do których był przyzwyczajony użytkownik korzystający wcześniej z języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej.

Z drugiej strony przedstawiane na spotkaniach Międzyuczelnianego Zespołu Walidacyjnego propozycje haseł z BJ nierzadko spotykały się z krytycznymi uwagami, a nawet z odrzuceniem w trybie walidacji ze względu na ich „niezgodność” lub „nieobecność” w RAMEAU albo ze względu na fakt pojawienia się „dubletów” zrobionych przez inne ośrodki. Trzeba przypomnieć na przykład kontrowersje w trybie walidacji wokół tak wydawałoby się oczywistych haseł jak *Dramat*, *Pamiętniki*, *Publicystyka*, *Poezja* *pastoralna*, *Inteligencja*, *warstwa społeczna*, *Prawo rzeczowe*, *Glin* i in. Wiele trudności wynikało ze specyfiki języka polskiego i języka francuskiego, z różnic semantycznych i gramatycznych tych dwóch języków.

W latach 1999–2000 pracownicy OOPZN BJ przygotowywali ponadto dla jhp KABA hasła wzorcowe dla brakujących terminów z list określników używanych po nazwach instytucji i organizacji, parlamentów, szkół, a także list określników po nazwach czasopism oraz nazwach języków.

Początkowo praca nad słownictwem jhp KABA odbywała się częściowo na tradycyjnych maszynach do pisania, czasem na maszynach elektronicznych typu „Erica”. Wraz z wdrożeniem od stycznia 2000 roku bazy ProKABA praktycznie cała praca przy opracowaniu przedmiotowym dokumentów (łącznie z tworzeniem haseł) odbywała się na komputerze. Konieczna było instalacja nowego i modernizacja dotychczasowego sprzętu komputerowego, zaczęto korzystać z nowych wersji RAMEAU na płytach CD, wreszcie – z RAMEAU dostępnego *online*.

Po wdrożeniu bazy ProKABA zastosowano nowe metody i zasady opracowywania haseł wzorcowych: wprowadzanie haseł w statusie „keep”, wstępną walidację haseł, zamawianie haseł do opracowania przez inne ośrodki. Hasłami zamawianymi stały się głównie hasła geograficzne, opracowywane w Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego. Wdrożenie bazy ProKABA od stycznia 2000 roku (od lipca 2002 roku nastąpiło przeniesienie bazy propozycji ProKABA na serwer BUW) przyczyniło się do szybszego przyrostu słownictwa języka KABA, a co za tym idzie do przyspieszenia procesu opracowywania przedmiotowego piśmiennictwa. Walidacja odbywała się w ośrodkach opracowujących hasła, a spotkania Komisji Walidacyjnej miały miejsce rzadziej, kilka razy w roku, rozwiązywano wówczas zaistniałe problemy oraz rozstrzygano kwestie haseł trudniejszych, budzących kontrowersje.

Warunki pracy OOPZN, także w zakresie dostępu do komputerów, bardzo się poprawiły po wybudowaniu nowego skrzydła Biblioteki Jagiellońskiej i przeprowadzce OOPZN do tego skrzydła we wrześniu 2000 roku. OOPZN otrzymał w nowym gmachu 2 przestronne, jasne pomieszczenia, a każdy pracownik Oddziału własne stanowisko komputerowe (wcześniej jednym komputerem dzieliły się dwie osoby, częściowo wykonując inne prace bez komputera, na przykład tematowanie dokumentów, wstępne opracowywanie „papierowych wersji” haseł przedmiotowych, pisanie haseł na maszynach do pisania itp.).

Wprowadzenie nowej procedury tworzenia haseł rozwiniętych w CKHW w 2001 roku wpłynęło – czasowo – na spowolnienie pracy (przerwy w łączności, spisywanie haseł i kilkakrotna ich kontrola, modyfikacja haseł błędnych, konieczność ręcznego kopiowania haseł rozwiniętych z CKHW do bazy BJ).

Istotnym wydarzeniem było powstanie w czerwcu 2001 roku Centrum NUKAT-u i katalogu NUKAT-u, w którym coraz więcej polskich bibliotek akademickich tworzyło metodą współkatalogowania opisy bibliograficzne i przedmiotowe dokumentów.

Niedoskonałość systemu komputerowego VTLS/Virtua powodowała, że opracowane i zatwierdzone przez CKHW, a potem przez Centrum NUKAT-u, hasła przedmiotowe nie zawsze nakładały się automatycznie na publicznie dostępny przez Internet katalog zbiorów BJ, czyli OPAC (Online Public Access Catalog). Zaistniała więc konieczność ręcznego kopiowania większości haseł rozwiniętych, a także wielu haseł wzorcowych

oraz obowiązek nieustannego sprawdzania ich w obu bazach. Automatyczne kopiowanie haseł przedmiotowych z NUKAT-u do KKZBUJ-u nastąpiło w 2009 roku, ale nadal istniała konieczność ręcznej modyfikacji wielu starych, zmienionych w Nukacie haseł wzorcowych. Proces usuwania z KKZBUJ-u i modyfikacji starych haseł tymczasowych zakończył się w połowie 2013 roku, a tak zwanych starych haseł zatwierdzonych w styczniu 2014 roku.

Budowę nowego słownika jhp KABA utrudniał proces ciągłych zmian w jhp KABA oraz modyfikacji słownictwa. Dynamika jest istotną właściwością każdego języka informacyjno-wyszukiawczego, ale w sytuacji, gdy język jest budowany całkowicie od nowa, w oparciu o obcojęzyczne wzorce, z pewnością nie ułatwia to pracy bibliotekarzom, a czytelnikom zapoznawania się z nowym językiem.

W latach 1995–1996 do prac związanych z porządkowaniem i aktualizowaniem bazy BJ oraz kopiowaniem haseł zatrudniono osobną osobę-operatora, jednak rozwiązanie to nie sprawdziło się i od 1997 roku prace porządkowe w KKZBUJ-u (niezbędne modyfikacje, kopiowanie i usuwanie haseł, usuwanie nzw., aktualizację katalogu) prowadzili wszyscy pracownicy zespołu OOPZN, każdy w odniesieniu do prowadzonych przez siebie dziedzin.

Obok prac porządkowych w KKZBUJ-u modyfikowano hasła wzorcowe w Nukacie, a także prowadzono korektę haseł wprowadzonych do rekordów bibliograficznych przez inne biblioteki. Od 2005 roku modyfikacje odbywają się według procedur ustalonych przez Centrum NUKAT-u, jednak przez wiele lat to właśnie Bibliotece Jagiellońskiej (podobnie jak i innym mającym największe doświadczenie w katalogowaniu w jhp KABA bibliotekom – BUW, BUG, w odniesieniu do dokumentów z zakresu techniki – bibliotece AGH) przypadała nieformalna rola kontrolera poprawności wprowadzanych charakterystyk wyszukiwawczych. Pracownicy tych bibliotek często dokonywali zmian w opisach rzeczowych (zwłaszcza po dopuszczeniu przez Centrum NUKAT-u do katalogowania kilkudziesięciu nowych bibliotek z całej Polski). Wielu modyfikacji dokonywano także w błędnie budowanych i stosowanych hasłach przedmiotowych rozwiniętych.

Jhp KABA podlegał permanentnym zmianom, ciągłemu poszerzaniu i uszczegóławianiu wraz z opracowywanym materiałem piśmienniczym, ze zmianami w RA-MEAU i LCSH, z coraz większą liczbą bibliotek przystępujących do KABA i NUKAT-u oraz przeobrażeniami organizacyjnymi i personalnymi tych ośrodków, z coraz większą specjalizacją w nauce, z procesem dostosowywania się do nowych wersji systemów zautomatyzowanych (VTLS, VTLS/Virtua, HORIZON i in.) oraz do tendencji i standardów międzynarodowych. Zmiany w jhp KABA to: przyrost słownictwa, modyfikacja słownictwa w poszczególnych kategoriach tematów, modyfikacja określników, zmiany związane z redakcją haseł, zmiany reguł gramatycznych, zmiany zakresu i warunków stosowania tematów i określników, wreszcie przeobrażenia języka związane z integracją kartotek, z dostosowaniem jhp KABA do formatu MARC 21 oraz ze zmianami polityki i zasad współpracy między poszczególnymi bibliotekami akademickimi w ciągu minionych 20 lat. Źródłem dynamiki jhp KABA było i jest rozumienie kompatybilności

z RAMEAU przez poszczególne ośrodki jhp KABA. W ciągu minionych 20 lat były to kolejno: Zespół Sekcji Środków Lingwistycznych BUW, Centralna Kartoteka Hasel Wzorcowych (CKHW), Centrum Formatów i Kartotek Wzorcowych, Zespół Centrum NUKAT-u i JiKW KABA.

Przez wiele lat nanoszono każdorazowo zmiany w RAMEAU na hasła w jhp KABA, a także zgłaszano z Polski propozycje zmian w kartotece RAMEAU.

Do 2003 roku przekazywano opisy bibliograficzne książek zagranicznych wraz z hasłami przedmiotowymi do Katalogu Centralnego Książek Zagranicznych Biblioteki Narodowej (początkowo w formie kartkowej, a od lutego 1996 roku w formie elektronicznej).

Wiele propozycji zmian w jhp KABA wprowadzonych początkowo przez Centrum NUKAT-u spotkało się w latach 2001–2004 z nieprzychylnym przyjęciem ze strony BJ i innych bibliotek, co znalazło wyraz między innymi w wystąpieniach Z. Steczowicz-Sajdery na spotkaniach Zespołu Walidacyjnego w Warszawie, przesyłanych przez nią do Centrum pismach itd. Niepokój budziły zwłaszcza zmiany w jhp KABA, związane z odejściem od wzorca RAMEAU, problem kompatybilności języka KABA, rezygnacja ze współpracy z BNF RAMEAU, mnożenie w centralnej bazie błędnych hasel rozwiniętych, błędne zastosowanie hasel w rekordach bibliograficznych tworzonych przez nowe, małe biblioteki współkatalogujące w Nukacie itd.

W 2003 roku zorganizowano spotkanie dyskusyjne i naradę bibliotekarzy Krakowskiego Zespołu Bibliotek. Wnioski z tego spotkania przekazano Centrum NUKAT-u. Pisano w nich między innymi: „Użytkownicy i twórcy języka KABA nie zgadzają się z propozycjami Centrum, które zmierzają w kierunku zniszczenia zasad i logiki języka i ogromnie utrudniają pracę bibliotekarzom oraz wprowadzają dezinformację dla czytelników” (cyt. za sprawozdaniem miesięcznym z OOPZN z XI 2003).

Stopniowo w ciągu minionych lat następował przyrost słownictwa w jhp KABA. Następowaly zmiany systemu komputerowego (VTLS/Virtua), przeobrażenia organizacyjne w CKHW i Centrum NUKAT-u, zmiany technologiczne (między innymi możliwość korzystania z RAMEAU *online*, przyspieszenie procesu wprowadzania i walidacji hasel drogą elektroniczną). Coraz więcej bibliotek przystępowało do współpracy i nabierało doświadczenia w tworzeniu hasel wzorcowych oraz hasel przedmiotowych rozwiniętych. Poszerzono źródła informacji (tradycyjne, elektroniczne, Internet). Wypracowano nowe procedury wprowadzania i walidacji hasel, nowe sposoby komunikacji z Centrum NUKAT-u oraz z innymi bibliotekami współtworzącymi słownictwo jhp KABA i katalog komputerowy (poczta elektroniczna, uwagi w polach 009, Zespół Konsultacyjny jhp KABA).

Centrum NUKAT-u wprowadziło nowy system oraz nowe procedury pracy, a także nową politykę tworzenia jhp KABA i współpracy między bibliotekami. Nowe zasady pracy w systemie Virtua oraz wprowadzenie nowych procedur pracy w Nukacie wiązały się z koniecznością szkoleń w tym zakresie, początkowo wpłynęło to na wydłużenie czasu opracowania książek. Zdarzały się sytuacje, że referenci poszczególnych dziedzin nie zgadzali się z hasłami nadanymi przez inne biblioteki, często prowadzili dyskusje

z autorami haseł utworzonych w innych bibliotekach, zwłaszcza tych, które włączały się do katalogu NUKAT-u, nie mając doświadczenia w katalogowaniu w jhp KABA i tworzeniu jego słownictwa. Dotyczyło to zarówno katalogowanych książek, jak i haseł rozwiniętych, początkowo błędnie w dużej ilości tworzonych przez nowe ośrodki. W miarę zdobywania doświadczenia przez te biblioteki liczba błędnie skonstruowanych haseł sukcesywnie malała, a funkcje kontroli i modyfikacji haseł w Nukacie przejęło Centrum NUKAT-u.

O trudnościach i problemach pierwszych lat współpracy z NUKAT-em mówiły w BUW na konferencji poświęconej NUKAT-owi w grudniu 2004 roku M Mydel (z Oddziału Opracowania Zbiorów BJ) i Anna Pawica (z OOPZN BJ). Zwrócono uwagę, że wraz z powstaniem NUKAT-u zmalała ilość tworzonych przez BJ nowych haseł przedmiotowych, zmalała też ilość opracowywanych w BJ książek, jednak wiele dokumentów opracowanych przez inne, zwłaszcza nowe ośrodki wymagało poprawy lub uzupełnienia. Ponadto nowe procedury pracy w Nukacie wraz z koniecznością kopiowania haseł przedmiotowych do bazy BJ wydłużyły czas opracowania książek w BJ. Postulowano opracowanie procedur przyspieszających proces opracowania haseł wzorcowych oraz dokumentów w jhp KABA oraz powołanie zespołu do spraw katalogowania przedmiotowego w Nukacie. Powyższe sugestie, podobnie jak i inne propozycje przedstawione przez 5-osobową reprezentację BJ na konferencji NUKAT-u w 2004 roku zostały w dużym stopniu przez Centrum NUKAT-u uwzględnione.

Wraz ze zmianami w kierownictwie Centrum NUKAT-u w 2005 roku, powołaniem międzyuczelnianego Zespołu Konsultacyjnego jhp KABA i wprowadzeniem nowych procedur zgłaszania modyfikacji oraz prowadzenia dyskusji między współkatalogującymi bibliotekami nastąpiły korzystne zmiany w komunikacji bibliotek, w tym BJ z Centrum NUKAT-u. Liczba błędnie skonstruowanych haseł przedmiotowych w Nukacie sukcesywnie zmniejszała się, a korzyści ze współkatalogowania stały się coraz bardziej widoczne i generalnie wpłynęły na przyspieszenie pracy w opracowaniu dokumentów.

Jednak w ogólnym czasie pracy przeznaczonym na katalogowanie przedmiotowe coraz mniejszy procent przypadał na bezpośredni kontakt z książką, natomiast znacznie zwiększyła się liczba godzin przeznaczonych na wprowadzanie haseł, modyfikacje haseł i opisów bibliograficznych w bazach NUKAT-u i BJ, na kopiowanie haseł itp.

W październiku 2005 roku nastąpiły kolejne zmiany w organizacji pracy OOPZN. W związku z przejściem na emeryturę dotychczasowego kierownika, mgr Z. Steczowicz-Sajdery, kierownictwo Oddziału objęła dr D. Patkaniowska. Do 2013 roku OOPZN liczył 12 osób.

W związku z pozbyciem się zaległości w magazynie oraz coraz większą liczbą opisów bibliograficznych z hasłami przedmiotowymi w Nukacie wprowadzono nowy tryb pracy w oddziale oraz nowy formularz sprawozdawczy. Od tego czasu opracowanie przedmiotowe w BJ odbywało się na bieżąco; dokumenty były bezpośrednio przewożone z Oddziału Magazynów do OOPZN, a następnie – po opracowaniu – przekazywane do magazynu zbiorów archiwalnych. W OOPZN opracowywano przedmiotowo egzemplarz archiwalny, natomiast tak zwany egzemplarz użytkowy trafiał po wykonaniu opisu bibliograficznego bezpośrednio do czytelnika.

Nowy formularz sprawozdawczy OOPZN odróżniał dokumenty opracowane przedmiotowo od nowa dla NUKAT-u od tych, które posiadały już hasła przedmiotowe, nadane przez inne biblioteki, a w OOPZN były tylko kontrolowane pod względem merytorycznym i formalnym. Formularz wyróżniał ponadto dokumenty związane z melioracją katalogu BJ (usuwanie haseł z nzw., usuwanie i modyfikacja haseł usuniętych wcześniej lub modyfikowanych w Nukacie, modyfikacja starych rekordów bibliograficznych i rekordów haseł wzorcowych, i in.), Oprócz dotychczasowej statystyki haseł wzorcowych, haseł rozwiniętych, haseł kopiowanych w Nukacie z kartoteki formalnej do kartoteki przedmiotowej, haseł kontrolowanych w wyniku wewnętrznej walidacji do formularza sprawozdawczego wprowadzono także – notowanie liczby wspomnianych wyżej haseł przedmiotowych kopiowanych ręcznie z katalogu NUKAT-u do KKZBUJ-u. W latach 2006–2012 było ich 1000–1400 miesięcznie.

W Oddziale, jak już wspomniano wyżej, istniała specjalizacja dziedzinowa, natomiast wszyscy pracownicy jednocześnie katalogowali przedmiotowo dokumenty oraz tworzyli hasła wzorcowe. Wydaje się, że było to dobre rozwiązanie, gdyż mając wiedzę specjalistyczną i dokument przed sobą na biurku, a jednocześnie całość wiedzy na temat języka KABA i procedur w Nukacie, można było szybciej i lepiej zrobić hasło wzorcowe, a także charakterystykę wyszukiwawczą dokumentu. Służyło to także urozmaiceniu pracy i przyjęciu pełnej odpowiedzialności pracownika za dokumenty z powierzonych mu dziedzin wiedzy.

Z Oddziału został wyodrębniony nowy zespół do walidacji wewnętrznej haseł (A. Bober, A. Chojko, B. Majchrowska, A. Pawica, D. Patkaniowska). Wszyscy pracownicy zostali zobowiązani do podnoszenia kwalifikacji w zakresie jhp KABA oraz zasad klasyfikacji piśmiennictwa zgodnie z obowiązującymi podręcznikami, ustaleniami i procedurami NUKAT-u, a także do szkolenia innych bibliotekarzy w tym zakresie.

Liczba opracowywanych rzeczowo książek przy zmniejszeniu zatrudnienia w Oddziale znacznie się zwiększyła. Obok książek należących do zasobu egzemplarza archiwalnego oraz polskich książek z darów, a także pochodzących z kupna i wymiany w OOPZN opracowywano przedmiotowo książki w ramach retrokonwersji, monografie czasopiśmienne, dokumenty z księgozbiorów podręcznych (zwłaszcza Czytelni Austriackiej), dokumenty należące do zasobu Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej i in.

Wraz ze wzrostem nasycenia słownika jhpKABA zmalała liczba opracowywanych na nowo haseł wzorcowych przedmiotowych, nadal jednak w Oddziale tworzone miesięcznie ponad 100 haseł wzorcowych i kilkaset (ponad 500) haseł przedmiotowych rozwiniętych. Od 2004 roku wzrosła też liczba opracowywanych w OOPZN haseł formalnych (osobowych i zwłaszcza korporatywnych), kopiowanych następnie do kartoteki haseł przedmiotowych. Integracja kartotek formalnych i przedmiotowych w 2009 roku oraz zmiany w procedurach kopiowania haseł z kartoteki haseł formalnych do kartoteki haseł przedmiotowych przyczyniły się do ułatwienia i przyspieszenia pracy w opracowaniu rzeczowym dokumentów.

W latach 2005–2013 opracowano przedmiotowo w OOPZN ponad 250 tysięcy dokumentów, utworzono w jhp KABA prawie 11 tysięcy haseł wzorcowych i ok. 58 tysięcy haseł przedmiotowych rozwiniętych.

W 2008 roku wprowadzono w jhp KABA tak zwane tematy formalne. Do 2008 roku w Bibliotece Jagiellońskiej nie opracowywano tekstów literackich, beletrystyki, z wyjątkiem antologii, biografii postaci historycznych, utworów bezpośrednio odnoszących się do rzeczywistości pozaliterackiej (miejsc czy obiektów geograficznych, wydarzeń historycznych itp.) lub utworów literackich zawierających obok tekstu opracowanie historyczno- lub krytycznoliterackie dotyczące danego autora. Po wprowadzeniu przez Centrum NUKAT-u tak zwanych tematów formalnych decyzja o wyłączeniu z opracowania przedmiotowego w BJ większości beletrystyki wiązała się z faktem dużego wpływu nabytków w BJ, ogromnej ilości dzieł przeznaczonych do opracowania przedmiotowego, opracowywaniem beletrystyki przez inne biblioteki akademickie, a także z faktem, iż użytkownikami BJ są głównie studenci i pracownicy naukowcy, którzy poszukują głównie piśmiennictwa naukowego. Do początku 2013 roku w OOPZN opracowywano przedmiotowo tylko niektóre teksty literackie poszczególnych autorów, zwłaszcza klasykę literatury, utwory pisarzy zagranicznych, utwory posiadane wyłącznie przez BJ i in. Wprowadzanie tematów formalnych do wszystkich dokumentów BJ nastąpiło od stycznia 2013 roku.

UDZIAŁ PRACOWNIKÓW OOP ZN W MIĘDZYUCZELNIA NYCH ZESPOŁACH I KOMISJACH

Pracownicy BJ brali aktywny udział w pracach zarówno działającego od 1994 roku Międzyuczelnianego Zespołu Walidacyjnego jhp KABA (Z. Steczowicz-Sajdera, A. Chojko, B. Majchrowska), jak i powstałego w 2005 roku Zespołu Konsultacyjnego jhp KABA (D. Patkaniowska, A. Pawica).

Trzeba przypomnieć tu, że do 2000 roku proces walidacji haseł nie odbywał się w sposób automatyczny, jak to się dzieje obecnie. Wyodrębniony z OOPZN BJ 3-osobowy Zespół khw z BJ dokonywał w Oddziale wstępnej walidacji haseł, a następnie – jak już wspomniano wyżej – zaopatrzony w stopy napisanych na tradycyjnych maszynach do pisania „karteczek” z hasłami zbierał się kilka razy w roku na kilkudniowych sesjach Komisji Walidacyjnej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

W 2000 roku A. Pawica została powołana w BJ do komisji do spraw rozwiniętych haseł przedmiotowych w Nukacie.

Wiosną 2005 roku powołano w Centrum NUKAT-u Zespół Konsultacyjny jhp KABA, w skład którego do dziś wchodzi redaktorzy dziedzinowi jhp KABA oraz przedstawiciele kilkunastu bibliotek akademickich. Do zadań Zespołu należy konsultowanie decyzji dotyczących zasad tworzenia, stosowania oraz rozwoju jhp KABA, jednego z 3 języków opisu przedmiotowego używanych w katalogu NUKAT-u (obok jhp BN i MeSH PL). Z ramienia BJ uczestniczyły w pracach Zespołu Konsultacyjnego D. Patkaniowska i A. Pawica, biorąc udział w spotkaniach zespołu, pisemnie opiniując zaproponowane przez Centrum zmiany. Do dyskusji nad proponowanymi przez Zespół Konsultacyjny zmianami w jhp KABA włączyli się – także inni pracownicy OOPZN

(A. Chojko, Maciej Antecki, B. Majchrowska, Anna Partyka), pisząc opinie na temat proponowanych modyfikacji w poszczególnych dziedzinach.

W pracach powołanego w 2005 roku w Centrum NUKAT-u zespołu do spraw tematów formalnych uczestniczyła D. Patkaniowska.

KONFERENCJE, PUBLIKACJE, PODNOSZENIE KWALIFIKACJI

Już na początku powstawania języka KABA, czyli od 1993 roku, Biblioteka Jagiellońska była organizatorem konferencji „Język haseł przedmiotowych w formie kartoteki wzorcowej. Stan prac w polskich bibliotekach uniwersyteckich eksploatujących oprogramowanie VTLS”. Materiały z konferencji zostały opublikowane w 1994 roku w książce *Kartoteka wzorcowa języka KABA. Cz. I. Nazwy własne* pod red. Jadwigi Woźniak. Na konferencji z ramienia BJ referat na temat nazw korporatywnych w jhp KABA wygłosiła Z. Steczowicz-Sajdera, natomiast pierwsze próby zastosowania jhp KABA w katalogowaniu przedmiotowym książek w BJ przedstawiły D. Patkaniowska i Maria Wawak. Listę określników chronologicznych stosowanych po dokumentach z historii Polski przygotował Andrzej Sowa.

W czerwcu 2002 roku odbyły się w Bibliotece Jagiellońskiej 3-dniowe warsztaty 2. stopnia, dotyczące opracowywania przedmiotowego dokumentów z dziedziny językoznawstwa i literatury. Zgromadziły one ponad 80 bibliotekarzy z bibliotek akademickich z całej Polski. W czasie konferencji wykłady wygłosili: T. Głowacka (BUW), B. Majchrowska (BJ), D. Patkaniowska (BJ), G. Wilczyńska (Biblioteka KUL). Zajęcia praktyczne odbywały się w 3 grupach i były prowadzone przez pracowników OOPZN (A. Bober, B. Majchrowska, D. Patkaniowska). Materiały z konferencji zostały opublikowane w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej” LII, 2002.

Pracownicy BJ (Dariusz Antosiak, A. Bober, A. Chojko, Ilona Faiks, B. Majchrowska, Marzanna Baś, Barbara Migdalek, A. Partyka, D. Patkaniowska, A. Pawica, Z. Steczowicz-Sajdera, M. Wawak, Grażyna Zamorska) uczestniczyli też w konferencjach i warsztatach poświęconych językowi KABA, organizowanych – obok wspomnianych wyżej w Krakowie – w Warszawie (w BUW i BN), Sopocie, Lublinie, Gdańsku, Wrocławiu, w Kazimierzu Dolnym i w innych miastach.

Zofia Steczowicz-Sajdera wygłosiła referat *Nazwa korporatywna w funkcji hasła w jhp KABA* na konferencji „Jhp KABA. Stan obecny i perspektywy rozwoju”, zorganizowanej w Sopocie w 1997 roku oraz referat *Nazwy osobowe i korporatywne jako typy haseł języka KABA* na konferencji zorganizowanej we wrześniu 1998 roku w Lublinie dla bibliotekarzy bibliotek kościelnych.

Na konferencji „Wykorzystanie języka haseł przedmiotowych KABA w katalogach bibliotek naukowych” zorganizowanej w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego Z. Steczowicz-Sajdera wygłosiła referat *Organizacja pracy w Bibliotece Jagiellońskiej w zakresie uzupełniania brakujących haseł* oraz 2 komunikaty: *Statystyka brakujących terminów przy klasyfikowaniu piśmiennictwa* oraz *Współpraca z bibliotekami instytutowymi UJ*.

We wrześniu 2002 roku na międzynarodowej konferencji „Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Tradycja, stan obecny, perspektywy rozwoju” zorganizowanej przez Bibliotekę KUL w Lublinie M. Baś wygłosiła referat *Literatura z zakresu filozofii w katalogach rzeczowych BJ*, natomiast D. Patkaniowska referat *Tematy z zakresu filologii z jhp KABA i języku haseł przedmiotowych BN*. Materiały z konferencji zostały opublikowane.

W grudniu 2004 roku na konferencji zorganizowanej przez Centrum NUKAT-u w Warszawie uczestniczyły A. Pawica, D. Patkaniowska i Z. Steczowicz-Sajdera. D. Patkaniowska wygłosiła referat *Słownictwo języka KABA – historia, zmiany, perspektywy (na przykładzie słownictwa z zakresu filologii)*, natomiast A. Pawica (wraz z M. Mydel z Oddziału Opracowania Bibliograficznego BJ) wystąpiła ze wspomnianym wyżej referatem *Opracowanie zbiorów BJ a współpraca z NUKAT: bilans dwóch lat*.

W 2006 roku na konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Politechniki Lubelskiej i Centrum NUKAT-u „Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Język haseł przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość” w Kazimierzu Dolnym D. Patkaniowska wygłosiła referat *Język haseł przedmiotowych KABA w Bibliotece Jagiellońskiej: tworzenie, stosowanie, wykorzystanie*, a B. Migdałek referat *Określniki w języku KABA stosowane po tematach z zakresu chemii*¹

Informacja o języku KABA i opracowaniu przedmiotowym w tym języku w Bibliotece Jagiellońskiej pojawiła się także w referatach D. Patkaniowskiej na konferencjach „Bibliotekarz w świecie wartości” (Wrocław 2003), „Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji” (Poznań 2005), „Przestrzeń informacyjna książki” (Łódź 2008), „Kultura organizacyjna w bibliotece” (Białystok 2008), „Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej” (Wrocław 2009), „Cyfrowość bibliotek i archiwów” (Warszawa 2009), „Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku” (Kraków 2010), „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XX wieku” (Kraków 2011) i in.

Pracownicy OOPZN brali udział w pracach nad podręcznikiem *Katalogowanie w języku haseł przedmiotowych KABA*, przygotowanym przez bibliotekarzy z bibliotek współpracujących w Nukacie pod redakcją prof. Jadwigi Woźniak-Kasperek. A. Bober i D. Patkaniowska są autorkami wydanego w grudniu 2005 roku podręcznika *Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny literatury* (seria *Formaty Kartoteki*, nr 14), zaś B. Majchrowska – jest autorką podręcznika *Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu językoznawstwa i języków* (seria *Formaty Kartoteki*, nr 15). B. Majchrowska opracowała także listę określników w jhp KABA po nazwach języków.

Pracownicy OOPZN (D. Antosiak, I. Faiks, M. Baś, B. Migdałek, A. Pawica, D. Patkaniowska, Z. Steczowicz-Sajdera) są autorami artykułów na temat języka KABA opublikowanych na łamach czasopism: „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” i in.

¹ <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/>.

Anna Pawica i M. Baś opracowały *Instrukcję wyszukiwania w języku KABA*, przeznaczoną dla czytelników BJ. Instrukcja została wydrukowana oraz zamieszczona w wersji elektronicznej na stronie internetowej Biblioteki Jagiellońskiej.

W 2007 roku I. Faiks i D. Antosiak z OOPZN przeprowadzili ankietę na temat wykorzystania haseł przedmiotowych przez użytkowników KKZBUJ-u; wyniki ankiety zostały opublikowane w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej” LVI–LVII i potwierdziły skuteczność wyszukiwania dokumentów poprzez hasła przedmiotowe jhp KABA. Wyszukiwanie to znalazło się na trzecim miejscu po wyszukiwaniu poprzez autora i tytuł, znacznie wyprzedzając słowa kluczowe. W ankiecie użytkownicy zgłosili zarazem postulaty dotyczące modyfikacji jhp KABA.

Pracownicy OOPZN uczestniczyli w stażach bibliotecznych polskich i zagranicznych. Na stażu w Bibliotece Narodowej w Paryżu przebywała Z. Steczowicz-Sajdera, w Bibliotece Polskiej w Paryżu – A. Bober, w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie – D. Antosiak, D. Patkaniowska, M. Wawak, w Bibliotece Narodowej w Pradze – D. Antosiak, D. Patkaniowska, w Bibliotece Uniwersyteckiej w Jenie oraz w Bibliotece Narodowej w Martinie – D. Patkaniowska.

Julia Krajcarz, opracowująca w jhp KABA dokumenty z dziedziny filologii, obroniła doktorat z zakresu filologii tureckiej, jest autorką wielu publikacji w tej dziedzinie oraz uczestniczyła w konferencjach naukowych i stażach naukowych związanych z orientalistyką.

Pracę nad doktoratem w dziedzinie historii kontynuuje M. Antecki, jest też autorem publikacji z dziedziny historii.

W grupie pracowników OOPZN pracowało 5 pracowników z tytułem doktora (Bolesław Gomółka, J. Krajcarz, Jadwiga Kruger, D. Patkaniowska, A. Sowa) oraz 5 bibliotekarzy dyplomowanych (M. Baś, B. Gomółka, A. Partyka, D. Patkaniowska, Zofia Steczowicz-Sajdera), a także jedna osoba na stanowisku adiunkta (J. Krajcarz). Pracownicy ci są autorami publikacji z dziedziny bibliologii, historii, bibliotekoznawstwa, filologii, orientalistyki, astronomii i in.

OPRACOWANIE PRZEDMIOTOWE DOKUMENTÓW CYFROWYCH

Prawie wszyscy pracownicy Oddziału opracowywali przedmiotowo w jhp KABA dokumenty elektroniczne do Polskiej Biblioteki Internetowej, ogółem opracowano ok. 3800 dokumentów (2005).

Dla „Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” zespół OOPZN wykonał następujące zadania:

I. Opracowanie rzeczowe dokumentów do „Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” w 2010 roku.

Pracownicy OOPZN opracowali książki przedmiotowo dla „JBC” w katalogu NUKAT-u, dodając hasła przedmiotowe w języku KABA oraz opracowali dokumenty dla JBC według schematu klasyfikacji systematycznej (pole lokalne 595 w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ). Ogółem opracowano 290 książek.

II. Opracowanie schematu klasyfikacji działowej do „Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” na podstawie klasyfikacji w kartkowym katalogu systematycznym Biblioteki Jagiellońskiej.

Klasyfikacja systematyczna dla potrzeb „JBC” uległa modyfikacji – generalnie zrezygnowano ze szczegółowych poddziałów wspólnych i zagadnień szczegółowych, przyjmując, że dokładna informacja o treści dokumentu jest zawarta przede wszystkim w hasle przedmiotowym KABA.

Dodanie klasyfikacji systematycznej do „JBC” jest związane z faktem, iż konwersja danych do formatu Dublin Core w „JBC” objęła rekordy bibliograficzne z wyłączeniem rekordów kartotek wzorcowych, istniejących w KKZBUJ-u. Ograniczenie informacji rzeczowej w „JBC” do tematów języka KABA (bez terminów nadrzędnych, podrzędnych i skojarzonych) wymaga od czytelnika znajomości szczegółowej terminologii naukowej. Klasyfikacja systematyczna umożliwia grupowanie dokumentów cyfrowych według ogólniejszych kryteriów – poszczególnych dziedzin wiedzy – i stwarza użytkownikowi nowe możliwości wyszukiwawcze. Opracowano także angielską wersję tej klasyfikacji: *Systematic Classification for the Jagiellonian Digital Library*.

III. Szkolenia.

Na przełomie kwietnia i maja oraz października i listopada 2010 roku w OOPZN przeprowadzono 2-miesięczne szkolenia 4 osób z Oddziału Dokumentów Audiowizualnych (ODA) BJ w zakresie opracowania rzeczowego i języka haseł przedmiotowych KABA.

IV. Opracowanie zasad tworzenia „słów kluczowych” w „Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej” (wspólnie z pracownikami ODA)

Ogólne zasady tworzenia słów kluczowych w „JBC” są następujące:

Słowa kluczowe w „JBC” są oparte na terminologii jhp KABA, dotyczy to zwłaszcza tematów (nazwy osobowe, tytuły, nazwy geograficzne, nazwy korporatywne, nazwy pospolite). Hasła przedmiotowe proste są przejmowane do „JBC” w tej samej formie, w jakiej występują w jhp KABA.

Tematy – nazwy osobowe, tytuły, nazwy korporatywne, nazwy geograficzne, nazwy pospolite są przejmowane do „JBC” jako słowa kluczowe w formie występującej w jhp KABA (wraz z dopowiedzeniami), jeśli forma ta jest zrozumiała dla użytkownika.

W przypadku skomplikowanych lub obcojęzycznych nazw istnieje możliwość stosowania ich polskich odpowiedników i tworzenia słów kluczowych w oparciu o terminy odrzucone w jhp KABA (szeroko rozumiane synonimy).

Określniki rzeczowe, określniki geograficzne i określniki formy mogą być stosowane jako dodatkowe słowa kluczowe (obok tematów).

Hasła przedmiotowe rozwinięte w jhp KABA, zbudowane z tematu i określnika rzeczowego, przejmuje się w większości w niezmienionej formie; funkcję separatora między tematem i określnikiem w słowie kluczowym tworzy przecinek.

W przypadku skomplikowanych lub niezrozumiałych haseł przedmiotowych rozwiniętych w jhp KABA słowa kluczowe mogą być budowane w oparciu o frazy tworzone z terminów przyjętych lub odrzuconych w jhp KABA.

Jeśli w haśle przedmiotowym rozwiniętym występuje określnik chronologiczny, słowo kluczowe tworzy się łącznie z tym określnikiem.

W „JBC” stosuje się określniki chronologiczne swobodne i związane (z pewnymi tematami). Przy tworzeniu słowa kluczowego istnieje możliwość zastąpienia skomplikowanej chronologii prostszym określnikiem chronologicznym swobodnym.

W „JBC” – jak w jhp KABA – rozróżnia się tematy formalne i tematy związane z opracowaniami literatury.

Istotna jest konsekwencja w tworzeniu terminologii słów kluczowych; dla utrzymania tej konsekwencji i kontroli słownictwa tworzy się na bieżąco słownik słów kluczowych w „JBC”.

Jak wspomniano powyżej w „JBC” obok słów kluczowych istnieje klasyfikacja systematyczna (według dziedzin wiedzy) zawarta w polu lokalnym 595 Komputerowego Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ, oparta na klasyfikacji systematycznej tradycyjnego Katalogu Systematycznego BJ².

Dokumenty do „Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” opracowują formalnie i przedmiotowo pracownicy ODA.

NOWY TRYB ORGANIZACJI PRACY W OOPZN OD STYCZNIA 2013

W styczniu 2013 roku rozpoczęto w OOPZN nowy tryb przyjmowania i oddawania dokumentów, a także opracowania przedmiotowego książek. Książki były przewożone bezpośrednio z Oddziału Opracowania Zbiorów i po opracowaniu przedmiotowym – zabierane do tego oddziału. Do OOPZN były przewożone wyłącznie książki po opracowaniu bibliograficznym, które nie posiadały haseł przedmiotowych dodanych przez inne biblioteki współpracujące w Nukacie.

Według nowego trybu organizacji do OOPZN przywożono egzemplarze archiwalne i użytkowe dokumentów (wcześniej tylko egz. „A” oraz egzemplarze użytkowe tych książek, które nie posiadały egzemplarza „A”).

W nowym trybie organizacji znacząco zwiększyła się liczba opracowywanych przedmiotowo dokumentów w stosunku do liczby dokumentów opracowywanych starym trybem. Nowy tryb organizacji przyspieszył proces opracowania przedmiotowego dokumentów w BJ, gdyż do Oddziału wpływało więcej dokumentów, których biblioteki współkatalogujące w Nukacie nie zdążyły jeszcze opracować przedmiotowo. Od stycznia 2013 roku rozpoczęto także opracowywanie w OOPZN beletrystyki (nadawanie tak zwanych tematów formalnych), wcześniej – jak wspomniano wyżej – uwzględnianej tylko w ograniczonym zakresie.

² O opracowaniu przedmiotowym dokumentów cyfrowych w jhp KABA i w JBC zob. D. Patkaniowska, *Opracowanie rzeczowe dokumentu*, [w:] *Biblioteki cyfrowe*, pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, Warszawa 2012, s. 384–395; D. Patkaniowska, *Opracowanie rzeczowe książki tradycyjnej i książki elektronicznej. Wybrane problemy*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku*, red. naukowa A. Januszko-Szakiel, Kraków 2012, s. 29–47.

W starym trybie opracowywano przedmiotowo mniej nowych książek, ale część pracy pochłaniało kontrolowanie opracowanych przez inne biblioteki dokumentów, przygotowywanie egzemplarza archiwalnego do oddania według ciągów sygnatur, istniała też większa liczba książek przeznaczonych do klasyfikacji wstępnej według dziedzin wiedzy. Wprowadzenie nowego trybu organizacji pracy było korzystne, gdyż spowodowało likwidację lub ograniczenie tych absorbujących, dodatkowych czynności, zarazem jednak zwiększyło liczbę nowych książek do opracowania przedmiotowego. Przyczyniło się do tego także opracowanie retrospektywne dokumentów i udział w projektach.

Opracowanie retrospektywne książek wraz z tworzeniem opisów przedmiotowych odbywało się dwutorowo: według list książek przewożonych z OoZ oraz w ramach projektów realizowanych częściowo w godzinach pracy, a częściowo w ramach dodatkowych umów poza godzinami pracy. Udział pracowników OOPZN w projektach/grantach w latach 2010–2013 przedstawiał się następująco:

„DUN” (Działalność Upowszechniająca Naukę):

2011 – 11 osób.

2012 (realizacja w 2013) – 9 osób.

2013 – 9 osób.

2013–2014 – 9 osób.

„SYNAT”/Passim:

2010 – 11 osób.

2011 – 11 osób.

2012 – 11 osób.

Księgozbiór Austriacki w KKZBUJ-u (środki zagraniczne):

2011 – 4 osoby.

2013 – 1 osoba.

MRPO 1.2:

2011 – 1 osoba (Portal Informacyjny BJ).

„JBC” 2010–2011 – 1 osoba³.

SZKOLENIA I WYKŁADY

Wszyscy pracownicy OOPZN szkolili bibliotekarzy w zakresie opracowania przedmiotowego dokumentów, tworzenia kartoteki wzorcowej i słownictwa języka KABA, a także wyszukiwania dokumentów w jhp KABA. Pracownicy OOPZN przeprowadzali szkolenia bibliotekarzy z bibliotek instytutowych, wydziałowych i zakładowych UJ. Jednak bibliotekarze ci ze względu na brak odpowiedniego sprzętu (mikrofisz i podręcznik RAMEAU) i innych trudności związanych z katalogowaniem przedmiotowym książek tworzyli nowe opisy przedmiotowe i hasła wzorcowe w ograniczonym zakresie.

³ Informacja od wicedyrektor BJ K. Sanetry.

W OOPZN przeprowadzano również szkolenia wewnętrzne pracowników z BJ, między innymi z Oddziału Opracowania Zbiorów, Oddziału Czasopism, Oddziału Dokumentów Audiowizualnych, Oddziału Starych Druków i in.

W OOPZN odbywali również staże bibliotekarze z bibliotek krakowskich i polskich, między innymi w ramach utworzonego w 1994 roku konsorcjum Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego (Biblioteka PAN, Biblioteka Wyższej Szkoły Teatralnej i in.). Na stażu w BJ przebywali bibliotekarze z bibliotek akademickich (z Kielc, Torunia i in).

Pracownicy OOPZN udzielali także nieustannych konsultacji w zakresie opracowania przedmiotowego pracownikom bibliotek instytutowych i zakładowych UJ, a także bibliotekarzom innych bibliotek z Krakowa i z Polski.

Zofia Steczowicz-Sajdera opracowała uwagi do projektu zasad tworzenia haseł wzorcowych typu „nazwa korporatywna” (1997). Wielokrotnie też przygotowywała wykłady i komunikaty na temat tworzenia haseł wzorcowych, zwłaszcza haseł korporatywnych, stosowania określników chronologicznych i in. w ramach warsztatów jhp KABA organizowanych w Warszawie, Krakowie, Lublinie.

Zofia Steczowicz-Sajdera, A. Chojko, M. Baś przez kilka lat prowadziły zajęcia ze studentami bibliotekoznawstwa z zakresu klasyfikacji rzeczowej, opracowania rzeczowego dokumentów i jhp KABA w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ (studia dzienne i podyplomowe).

Anna Bober, B. Majchrowska i D. Patkaniowska szkoliły bibliotekarzy z całej Polski na zorganizowanych w BJ w 2002 roku warsztatach dotyczących opracowania przedmiotowego dokumentów z dziedziny filologii.

W 2006 roku D. Patkaniowska prowadziła szkolenie podstawowe w zakresie opracowania przedmiotowego dokumentów z dziedziny literatury, językoznawstwa i języków w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

Na praktykach studenckich przebywali w OOPZN studenci z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ i z innych uczelni. W ciągu minionych 20 lat przeszkolono na praktykach studenckich kilkuset studentów.

Od października 2010 roku wprowadzono nowe formy szkoleń dla bibliotekarzy instytutowych oraz bibliotekarzy BJ. Program szkolenia typu warsztatowego objął tworzenie opisu bibliograficznego dokumentu, a także opracowanie rzeczowe (zasady jhp KABA i tworzenia opisu rzeczowego, rodzaje tematów i określników, opracowanie przedmiotowe dokumentów z różnych dziedzin, wyszukiwanie dokumentów w indeksie przedmiotowym). Odbywające się kilka razy w roku szkolenia typu warsztatowego w zakresie opracowania przedmiotowego prowadzili: M. Antecki, D. Patkaniowska, A. ŻPawica. Praktyczne ćwiczenia w zakresie opracowania przedmiotowego dokumentów z różnych dziedzin wiedzy dla bibliotekarzy z poszczególnych bibliotek instytutowych prowadzili wszyscy pracownicy OOPZN.

Na osobną uwagę zasługują wykłady otwarte *Ars Quaerendi*, prowadzone w sali konferencyjnej Biblioteki Jagiellońskiej od marca 2005 roku⁴. Organizowane co tydzień

⁴ Zob. A. Prokop-Kacprzak, *Ars Quaerendi, czyli sztuka wyszukiwania informacji bez tajemnic*, [w:] *Zarządzanie informacją w nauce*, pod red. D. Pietrucha-Reizes. Katowice, 2008 (*Prace Naukowe*

przez Oddział Informacji Naukowej i Katalogów BJ wykłady dotyczą różnych strategii i narzędzi wyszukiwania w Internecie, bazach danych, katalogach itd. Od października 2006 roku wykłady *Ars Quaerendi* uwzględniają także opracowanie rzeczowe dokumentów i wyszukiwanie tematyczne. Wykład poświęcony ogólnym zasadom wyszukiwania dokumentów jhp KABA w KKZBUJ-u, prowadzony raz w miesiącu przez 2 osoby z OOPZN (D. Patkaniowska, A. Pawica), przedstawiał w pierwszej części w formie prezentacji ogólne zasady jhp KABA, w drugiej zaś praktyczne sposoby wyszukiwań tematycznych w oparciu o indeks przedmiotowy, słowa w hasłach i słowa kluczowe.

Od 2010 roku wprowadzono w ramach *Ars Quaerendi* nowe comiesięczne wykłady dotyczące wyszukiwania tematycznego. Wykłady dotyczyły następujących dziedzin: filologii, historii, filozofii i religii, geografii i turystyki. Prowadzili je bibliotekarze OOPZN: M. Antecki, M. Baś, D. Patkaniowska, A. Pawica, Beata Urbaniak.

PODZIAŁ DZIEDZINOWY

W OOPZN pracują specjaliści, którzy opracowują dokumenty według następującego podziału dziedzinowego:

Historia polityczna. Historiografia. Nauki pomocnicze historii. Archiwistyka. Archeologia. Wojskowość.

Sztuka. Historia sztuki. Architektura. Kultura. Muzyka. Taniec. Teatr. Kino. Media.

Filozofia. Pedagogika. Szkolnictwo.

Filologia romańska. Filologia klasyczna.

Filologia angielska. Filologia germańska. Filologia węgierska. Filologia skandynawska.

Orientalistyka. Religie Wschodu. Judaizm. Językoznawstwo ogólne. Literatura powszechna.

Filologia polska. Filologia słowiańska.

Bibliotekoznawstwo. Księgoznawstwo. Drukarstwo. Bibliografia (teoria i bibliografie ogólne). Nauka i informacja naukowa

Matematyka. Fizyka. Chemia. Informatyka. Astronomia. Technika.

Ekonomia. Historia gospodarcza. Statystyka.

Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 2620), s. 188–195 [dostępna także w wersji elektronicznej w *Śląskiej Bibliotece Cyfrowej* [http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=16624&from=&dirids=1&ver_id=&lp=4&QI=]; B. Bułat, *Współpraca Biblioteki Jagiellońskiej ze środowiskiem naukowym i studentami Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych: III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, 25–27 czerwca 2008. *Materiały konferencyjne*, Łódź 2008, s. 335–351 [dostępna także w wersji elektronicznej w *Bibliotece Cyfrowej Politechniki Łódzkiej* <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=0d4b605f-1505-41a8-9c9f-497b5a66df98%40sessionmgr115&hid=104&bdata=JnNpdGU9ZWZLWxpdmU%3d#db=ir00671a&AN=bpl.3070> O szkoleniach w BJ, m.in. o wykładach *Ars Quaerendi* zob. s. 343–349]

Antropologia. Etnografia. Socjologia. Psychologia. Harcerstwo. Medycyna
Geografia, Turystyka, Geologia, Klimatologia, Geologia.
Sport. Gry i rozrywki.

Religioznawstwo. Chrześcijaństwo i historia Kościoła katolickiego. Teologia. Liturgia.

Prawo. Wydawnictwa ogólne (encyklopedie ogólne, słowniki biograficzne). Polityka.

Biologia. Biologia medyczna. Biochemia. Rolnictwo. Mikrobiologia. Weterynaria. Kuchnia (gospodarstwo domowe).

Przydziały materiału dla poszczególnych osób zmieniały się w zależności od zmian organizacyjnych w Oddziale (stopniowe ograniczanie liczby pracowników – od 14 osób na początku lat 90. XX wieku do 10 osób w 2014 roku). Istniała konieczność obejmowania niektórych dziedzin po osobach odchodzących na emeryturę. Początkowo w takiej sytuacji w drodze konkursu zatrudniano specjalistę, potem – osoby pracujące wcześniej w innych agendach Biblioteki, wreszcie – dodatkowe działy przejmowały osoby pracujące w OOPZN (ograniczenia etatów).

Każdy pracownik opracowywał przedmiotowo dokumenty opublikowane w języku polskim i w językach obcych z kilku przydzielonych mu dziedzin wiedzy. Specjalizacja była istotna ze względu na charakter opracowania przedmiotowego i szczegółowość języka KABA, wpływała na jakość i szybkość opracowania przedmiotowego. Jednak w ostatnich latach coraz częściej pracownicy byli zmuszeni do opracowywania przedmiotowego dokumentów spoza swoich dziedzin, na przykład z powodu dłuższej nieobecności jednego z pracowników, z powodu odejścia specjalisty na emeryturę czy też przy retrospektywnym opracowywaniu dokumentów w ramach projektów (nie wszyscy pracownicy brali udział w tych dodatkowych zadaniach albo też poszczególni specjaliści uczestniczyli w różnych projektach). Częściowe odejście od specjalizacji wiąże się z poszerzeniem kompetencji pracowników i z pogłębieniem ich doświadczenia, jednak zachowanie specjalizacji w opracowaniu przedmiotowym jest konieczne przy opracowywaniu trudniejszych, specjalistycznych dokumentów i tworzeniu skomplikowanych haseł wzorcowych, zwłaszcza dotyczących wąskich problemów i zagadnień naukowych.

ZADANIA PRACOWNIKÓW OOPZN

Do zadań pracowników OOPZN należało:

1. Opracowanie przedmiotowe dokumentów z różnych dziedzin wiedzy w języku haseł przedmiotowych KABA w katalogu NUKAT-u oraz sprawdzanie dokumentów po przesłaniu ich z katalogu NUKAT-u do KKZBUJ-u. Proces opracowania przedmiotowego obejmuje następujące elementy: analiza treści dokumentu; selekcja informacji; charakterystyka słowna (słowa kluczowe); przekład 'słów kluczowych' na język informacyjno-wyszukiwawczy; tworzenie charakterystyki wyszukiwawczej dokumentu w jhp KABA. Istotna jest znajomość zasad stosowania języka haseł przedmiotowych KABA oraz budowania w oparciu o ten język charakterystyk wyszukiwawczych do-

kumentu, a także wykształcenie dziedzinowe, znajomość języków obcych, znajomość formatu wprowadzania danych oraz systemu komputerowego VTLS/Virtua.

2. Praca nad tworzeniem i równomiernym rozwojem leksyki języka haseł przedmiotowych KABA. Tworzenie rekordów haseł wzorcowych do kartoteki haseł wzorcowych NUKAT-u (hasła osobowe, korporatywne, przedmiotowe typu 'nazwa pospolita', geograficzne, tytuły ujednolicone) oraz haseł przedmiotowych prostych i rozwiniętych w języku KABA w zakresie opracowywanego piśmiennictwa. Bezpośrednim wzorcem tworzenia słownictwa oraz ustalania reguł metodycznych jest język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej w Paryżu oraz język haseł przedmiotowych Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie. Kompatybilność jhp KABA z tymi językami wymagała umiejętności wyszukiwania danych w amerykańskiej i francuskiej kartotece RAMEAU i LCSH, przetłumaczenia wybranych terminów i adaptacji ich do realiów polskich i języka polskiego. Bibliotekarz tworzący hasła wzorcowe był odpowiedzialny za redakcję merytoryczną haseł, ich wartość intelektualną oraz poprawność strukturalną.

3. Kopiowanie haseł wzorcowych w Nukacie (osobowych i korporatywnych) z kartoteki formalnej do kartoteki haseł przedmiotowych. W przypadku, gdy hasło osobowe lub korporatywne nie istniało w kartotece haseł formalnych, występowała konieczność utworzenia nowego hasła (do czasu integracji kartotek haseł formalnych i przedmiotowych).

4. Klasyfikacja wstępna materiału według dziedzin wiedzy.

5. Aktualizacja indeksu przedmiotowego w KKZBUJ-u. Modyfikacja haseł przedmiotowych. Usuwanie haseł 'tymczasowych', 'zatwierdzonych' oraz haseł z nzw. Sprawdzanie listy haseł zatrzymanych i usuniętych, codziennie przysyłanej z NUKAT-u.

6. Korespondencja z NUKAT-em oraz współkatalogującymi w Nukacie bibliotekami na temat opracowanych dokumentów i haseł wzorcowych, błędnych opisów przedmiotowych, modyfikacji haseł i in.

7. Praca w ramach ogólnopolskiego Zespołu Konsultacyjnego jhp KABA przy Centrum NUKAT-u (pisanie opinii, udział w dyskusjach dotyczących problemów opracowania przedmiotowego i in.)

8. Pełnienie dyżurów popołudniowych oraz sobotnich w czytelnich (tak zwana rezerwa oraz rezerwa rezerwy), dyżurów kierowniczych w soboty, dyżurów na wystawach, pomoc w pracy Wypożyczalni.

9. Prace administracyjne, kontrolne i sprawozdawcze.

PRZYSZŁOŚĆ OPRACOWANIA PRZEDMIOTOWEGO W BIBLOTECE JAGIELLOŃSKIEJ

W listopadzie 2013 roku w wyniku utworzenia nowej struktury organizacyjnej w Bibliotece Jagiellońskiej Oddział Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych przestał istnieć.

Jak wspomniano powyżej, został przekształcony on w Sekcję Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów. Nowym kierownikiem Oddziału została Żaneta Kubica, a kierownikiem Sekcji pozostała D. Patkaniowska.

Zadania Sekcji zmieniły się. Decyzją nowego kierownika OOO od grudnia 2013 roku pracownicy Sekcji rozpoczęli pełnienie dyżurów popołudniowych w Oddziale, stanowiąc wsparcie dla Wypożyczalni i innych agend Oddziału Udostępniania. Jednocześnie zakończyli pełnienie dyżurów popołudniowych w czytelnich w roli 'rezerwy' i 'rezerwy rezerwy'. Zmieniono formularze sprawozdawcze osobowe oraz tabele sprawozdawcze dotyczące pracy Sekcji.

W lutym 2014 roku 3 osoby z SOP (M. Antecki, D. Patkaniowska, A. Pawica) przeprowadzili 2-dniowe szkolenie dla pracowników Sekcji Druków Zwartych oraz Sekcji Czasopism OOO w zakresie opracowania przedmiotowego dokumentów. Z kolei w lutym i w marcu 2014 roku pracownicy SOP wzięli udział w 11 kilkugodzinnych sesjach szkoleniowych, dotyczących opracowania bibliograficznego dokumentów.

Decyzją kierownika Oddziału Opracowania Zbiorów pracownicy tegoż oddziału będą samodzielnie tworzyć jednocześnie opisy formalne i opisy przedmiotowe dokumentów. Wyznaczone granice czasowe szkoleń wydają się zbyt małe i rodzą obawy o jakość tworzonych opisów bibliograficznych i przedmiotowych. Przyszłość pokaże, czy podjęte decyzje przyczynią się do lepszej organizacji pracy w OOO i jego sekcjach, zwiększenia wydajności pracy, a także efektywności i jakości opracowania dokumentów.

Najważniejsze jest to, aby nowa organizacja pracy nie obniżyła jakości opracowania formalnego i przedmiotowego książek. Wydaje się, że konieczne będzie zwiększenie kontroli tworzonych opisów bibliograficznych i przedmiotowych w dłuższym okresie czasu, do momentu nabrania doświadczenia przez pracowników OOO w zakresie nowych zadań, wymagających dodatkowych kompetencji, wiedzy i umiejętności, a także praktyki i doświadczenia.

Generalnie odejście od specjalizacji dziedzinowej w opracowaniu przedmiotowym dokumentów, które w SOP stało się faktem, jest zjawiskiem niekorzystnym dla jakości, poziomu, dokładności tworzonych opisów przedmiotowych. Stanowi jednak tendencję 'nowych czasów', występującą w większości bibliotek akademickich, wiąże się z rozwojem nowych technologii i automatyzacją procesów bibliotecznych, a także z ograniczaniem etatów i oszczędnościami w bibliotekach.

Przyszłość opracowania rzeczowego dokumentów wiąże się prawdopodobnie z odejściem od tradycyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych, w tym języków haseł przedmiotowych. Już teraz często zastępują je, zwłaszcza w bibliotekach cyfrowych, języki deskryptorowe, języki słów kluczowych, „tagi” nadawane przez użytkowników albo też inne sposoby wyszukiwania tematycznego, w tym wyszukiwanie pełnotekstowe. Dobre wyszukiwanie tematyczne w indeksie przedmiotowym jhp KABA wymaga czasu, przygotowania, trudu, dziedzinowej wiedzy specjalistycznej, znajomości reguł języka, pozwala jednak na znalezienie pełnej, kompleksowej i szczegółowej zarazem informacji rzeczowej. Nowe technologie i nowe oczekiwania użytkowników katalogów bibliotecznych poszukujących przede wszystkim szybkiej (i często niestety powierzchownej) informacji, przyczyniają się do ograniczenia roli katalogów bibliotecznych i indeksów przedmiotowych, a także tradycyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych, które pełnią rolę uzupełniającą w tworzeniu nowej informacji rzeczowej

oraz w wyszukiwaniu tematycznym. Informacja rzeczowa w katalogach bibliotecznych i w bibliotekach cyfrowych już dziś znacznie się od siebie różni, a tendencja ta będzie pogłębiać się w przyszłości. Rozwijające się biblioteki cyfrowe stają przed nowymi problemami w tym zakresie, takimi jak: problem nieprecyzyjnej terminologii metadanych oraz kontroli słownictwa, potrzeba określenia nowych jednolitych standardów opracowania bibliotek cyfrowych, konieczność tworzenia nowych języków informacyjno-wyszukiwawczych.

W przyszłości zmieniają się także sposoby i metody tworzenia informacji rzeczowej, będzie ona współtworzona przez bibliotekarzy, księgarzy, wydawców i użytkowników; specjalistów i nieprofesjonalistów. Coraz częstsze będzie opracowanie fragmentów tekstów w miejsce całych dokumentów. Informacja rzeczowa będzie rozproszona, a tworzący ją bibliotekarze staną przed nowymi wyzwaniami: będą musieli posiadać nowe umiejętności i kompetencje, będą musieli współpracować z informatykami oraz specjalistami od 'architektury informacji', będą musieli nabywać nową wiedzę w drodze nowych szkoleń, a przede wszystkim porządkować i wartościować informacje z różnych źródeł.

Jhp KABA jest nadal jeszcze tworzony w Nukacie i w BJ i ciągle stanowi cenne narzędzie tworzenia i wyszukiwania informacji naukowej, a także piśmiennictwa z różnych dziedzin. Wypada mieć nadzieję, że będzie tak jeszcze przez wiele, wiele lat, gdyż stanowi on narzędzie dobre, solidne, rzetelne i wiarygodne. Jhp KABA jest nadto dziełem prekursorskim, zbudowanym ogromnym wysiłkiem polskich bibliotekarzy z bibliotek akademickich, w tym bibliotekarzy z odchodzącego w przeszłość Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych BJ.

Powstanie w ciągu minionych 20 lat nowego polskiego języka informacyjno-wyszukiwawczego (języka haseł przedmiotowych KABA) oraz tworzenie opisów przedmiotowych w tym języku, z którego korzystają czytelnicy większości bibliotek naukowych, było wielkim osiągnięciem polskiego bibliotekarstwa. Zespół pracowników OOPZN BJ od początku uczestniczył w tym ambitnym zadaniu, mając szczególne zasługi w tworzeniu tysięcy opisów przedmiotowych oraz haseł wzorcowych, a także słownictwa z różnych dziedzin w jhp KABA. Zespół specjalistów dziedzinowych z OOPZN stanowił także ważne zaplecze teoretyczne, metodologiczne i naukowe dla tych zadań, koordynowanych przez Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego i Centrum NUKAT-u.

Zespół OOPZN chlubnie kontynuował dobre, wieloletnie tradycje opracowania rzeczowego dokumentów w Bibliotece Jagiellońskiej i w polskim bibliotekarstwie.

SPIS PRACOWNIKÓW ODDZIAŁU OPRACOWANIA PRZEDMIOTOWEGO
ZBIORÓW NOWYCH (OOPZN) 1994–2013
(od listopada 2013 roku Sekcja Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów)

M. Antecki (1998–do chwili obecnej), mgr historii;

D. Antosiak (1994–do chwili obecnej), mgr historii sztuki, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;

- M. Baś (w latach 1997–2004, 2008–2010), bibliotekarz dyplomowany, mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej;
- A. Bober (1994–do chwili obecnej), mgr filologii romańskiej, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- A. Chojko (1994–2008), mgr historii, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- I. Faiks (2002–2008), mgr ekonomii;
- B. Gomółka (1994–1997), bibliotekarz dyplomowany, dr nauk przyrodniczych, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- A. Grzęda (2003–2004), mgr filozofii;
- J. Krajcarz (2008–do chwili obecnej), dr nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa – specjalność: turkologia, od 2013 roku – po uzyskaniu doktoratu – na stanowisku adiunkta;
- J. Kruger (1994–2001), dr nauk ekonomicznych, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- B. Majchrowska (1994–2008), mgr filologii orientalnej, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych
- B. Migdałek (1994–2013), mgr chemii, w latach 1997–2008 zastępca kierownika OOPZN, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych
- K. Nosal (2008–do chwili obecnej), mgr historii, licencjat w zakresie zarządzania w administracji publicznej;
- B. Ofiarowicz (2011–do chwili obecnej), mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej;
- A. Partyka (1994–2010), bibliotekarz dyplomowany, mgr socjologii, w latach 1994–1995 zastępca kierownika Oddziału, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- D. Patkaniowska (1994–do chwili obecnej), bibliotekarz dyplomowany, dr nauk humanistycznych w dziedzinie filologii polskiej, w latach 2005–2013 kierownik OOPZN, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych, od listopada 2013 roku – kierownik Sekcji Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów;
- A. Pawica (2000–do chwili obecnej), mgr filologii polskiej, w latach 2008–2013 zastępca kierownika OOPZN;
- A. Sowa (1994–1997), dr nauk humanistycznych w dziedzinie historii, w latach 1995–1997 zastępca kierownika OOPZN;
- Z. Steczowicz-Sajdera (1994–2005), bibliotekarz dyplomowany, mgr historii, w latach 1994–2005 kierownik OOPZN, wcześniej pracownik Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
- D. Suchińska-Sapa (1995–1996), mgr filologii polskiej;
- R. Turkiewicz (1996–1999), mgr inż. geologii;
- B. Urbaniak (2010–do chwili obecnej), mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej;

M. Wawak (1994–2014), mgr prawa i administracji, wcześniej pracownik Oddziału Kłasyfikacji i Katalogów Rzeczowych;
 G. Zamorska (1994–do chwili obecnej), mgr biologii.

Kraków, marzec–kwiecień 2014 roku

TWENTY YEARS OF THE KABA LANGUAGE
 AND THE NEW COLLECTION PROCESSING DEPARTMENT
 OF THE JAGIELLONIAN LIBRARY

SUMMARY

This article covers the history of the New Collection Processing Department of the Jagiellonian Library from 1994 to 2013. Its work consisted both in creating KABA, i.e. a new language for the purposes of browsing and information, as well as in composing item records by means of that language. The article discusses the tasks performed by the specialists in various fields who worked in that department. It also discusses other activities of the New Collection Processing Department such as training staff members and giving lectures, participating in interuniversity teams, conferences and workshops, and publishing research papers. The final part of the article contains a reflection on the organizational changes within the New Collection Processing Department and on the future prospects of collection processing. The article ends with the list of the staff members of the Department.

SŁOWA KLUCZOWE:

Biblioteka Jagiellońska; język haseł przedmiotowych KABA; opracowanie rzeczowe dokumentów; pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej; szkolenia biblioteczne; zmiany organizacyjne w bibliotekach

KEYWORDS:

the Jagiellonian Library, the KABA language, collection processing, the staff of the Jagiellonian Library, library staff training, organizational changes in libraries

